

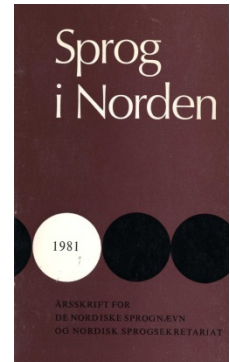
Sprog i Norden

Titel: Nogle ord om lovgivning og færøsk sprog

Forfatter: Jóhan Hendrik W. Poulsen

Kilde: Sprog i Norden, 1981, s. 29-33

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nogle ord om lovgivning og færøsk sprog

Af Jóhan Hendrik W. Poulsen

Harra fundarstjóri, gott fundarfólk.

Eg skal her í heilt stuttum royna at greiða frá teim fáu lógum og fyriskipanum, sum galda og hava goldið um tungumál í Føroyum. Men av tí at minnilutin av teimum, ið her eru inni man skilja føroyskt mál, skal eg bera fram røðu mína á donskum.

Siden reformationen og langt ind i dette århundrede har dansk haft en dominerende stilling på Færøerne. Det færøske sprog blev fortrængt af dansk indenfor retsvæsen, kirke og senere skole, men færøsk forblev dog altid folkets talesprog samt bærer af en rig mundtlig tradition, hvorefter folkeviserne (kvæði) indtog den vigtigste plads. Det 19. århundredes nationale rejsning nåede også Færøerne. Det færøske sprog var til trods for en overvældende danisering dog endnu så livskraftigt, at det var en kamp værd, en kamp, som blev ført til en formel sejr, da sproget ved hjemmestyrelsen af 23. marts 1948 opnåede anerkendelse som landets hovedsprog. Alligevel er det danske sprogs stilling på Færøerne grundigt sikret i samme lov. Før jeg kommer nærmere ind på hjemmestyrelsens bestemmelser om de to sprog, skal jeg kort gøre rede for et par tidligere love og anordninger, der har haft konsekvenser for sproget.

Den 30. maj 1828 blev der i Danmark kundgjort en forordning om "Adskilligt, som i Henseende til Daaben bliver at iagttage". Forordningens sidste paragraf, § 18, ender med disse ord: "Iøvrigt bør hvert Barn ved Daaben benævnes ei alene med Fornavn, men og med det Familie- eller Stamnavn, som det i Fremtiden bør bære." Denne forordning blev sat i kraft på Færøerne i 1832, og dermed indledtes nedbrydningen af det

ældgamle færøske patronymikonsystem. Den var fuldbyrdet omkring århundredskiftet. Anordningens håndhævere var landets danske præsteskab, og resultatet blev, at flertallet af færinger blev behæftet med danske efternavne endende på *-sen* samt nogle mer eller mindre groteske efternavne i dansk sprogform udledt af færøske stednavne, almanaknavne og deslige. Den danske navnelov af 1905 gjorde det muligt at anskaffe (populært sagt "købe") nye slægtsnavne. Mange benyttede sig af dette tilbud, og på den måde tilførtes en mængde nye slægtsnavne, efterhånden de fleste i færøsk form. Manglende sagkyndig rådgivning og vejledning præger det store flertal af disse "købte" navne. Indførelsen af den nye danske navnelov af 1963 blev nedstemt i lagtinget, så loven fra 1905 gælder endnu for Færøerne. Hjemmestyrelsen er sådan indrettet, at dette vigtige område, navnelovgivning, ikke uden videre kan overtages under færøsk jurisdiktion. Dertil kræves en ændring af selve styrelsen, og det er en omstændelig sag, som hidtil aldrig er blevet forsøgt. Det er et ret udbredt ønske blandt færinger at få patronymikonsystemet genindført, ihvertfald som et alternativ, men det er umuligt ved nugældende lov. Det nærmeste man kan komme er at give børnene sådanne navne som "mellemnavn", dvs. det sidste af fornavnene.

I forordningen for Færøernes seminarium af 9. februar 1871 var der ingen bestemmelse om undervisningssproget, for det var dengang ikke noget problem. Ingen tænkte dengang for alvor om færøsk, hverken som undervisningssprog eller fag. I de skoler, som efterhånden blev oprettet som følge af kommunaloven af 1872, var der ingen plads for færøsk. Sprogkampen, som indledtes på Færøerne i slutningen af 1880'erne, gjorde efterhånden spørgsmålet brændende aktuelt, idet et af hovedkravene var indførelse af færøsk i skolerne samt at færøsk skulle være undervisningssprog. Først i 1907 blev færøsk optaget som fag i seminariet. I "Anordning angaaende forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne", der blev bekendtgjort 16. januar 1912, havde § 7 følgende ordlyd angående undervisningssproget: "Der bør ved Undervisningen lægges Vægt paa, at Børnene foruden at tilægge sig Lærestoffet, lære at forstaa og tale det danske Sprog,

saa at de mundtlig kunne gøre Rede for det i hvert af Skolefagene lærte saavel paa Dansk som på Færøsk. — Tilegnelsen af Stoffet kan og bør, særlig for de yngre Børns Vedkommende lettes ved Benyttelsen af Børnenes sædvanlige Tale-sprog, Færøsk, medens det, for at den fornødne Færdighed i Brugen af det danske Sprog kan opnaas, er nødvendigt, at Undervisningen i de enkelte Fag, navnlig overfor de ældre Børn, hovedsagelig foregaar paa Dansk." Færøsk var blandt de obligatoriske fag, men kun læsning. Først ved en bekendtgørelse af 27. maj 1920 blev færøsk retskrivning indført som obligatorisk fag.

Denne paragraf var længe et stridens æble, og til trods for gentagne forslag næsten hver eneste lagtingssession gennem en årrække, lykkedes det ikke at få den ændret. I 1938 blev den dog omsider ændret af den danske undervisningsminister Jørgen Jørgensen, idet bestemmelsen om undervisningssproget blev strøget. I stedet kom der at stå (bemærk, at færøsk nævnes nu *før* dansk): "Ved Undervisningen i Færøsk og Dansk lægges der Vægt paa, at Børnene opnaar Færdighed i Brugen af de to Sprog saavel i Læsning som i Tale og Skrift." Dette var resultatet af et kvart århundredes bitter sprogstrid. I den tid var mange lærere blevet "lovovertrædere".

Et skridt på vejen for større ret for færøsk i skolen var denne bestemmelse, som blev indføjet i skoleloven i 1931: "Ingen kan fast ansættes i den offentlige Folkeskole — bortset fra Eksamensskolerne — som ikke har bestaaet Eksamen i Færøsk; saadan Eksamen skal til enhver Tid kunne tages ved Færøernes Lærerskole ..."

Sprogparagraffen, § 11, i "Lov om Færøernes hjemmestyre" vedtaget på det danske folketing 23. marts 1948, har følgende ordlyd: "Færøsk anerkendes som hovedsproget, men dansk skal læres godt og omhyggeligt, og dansk kan lige så vel som færøsk anvendes i offentlige forhold. — Ved forelæggelse af appelsager skal der medfølge dansk oversættelse af alle akter på færøsk."

I praksis betyder dette, at færøsk er sproget for al færøsk administration. Love vedtaget i lagtinget fremtræder i færøsk sprogform, men bekendtgøres med en parallel oversættelse til

dansk. I øvrigt bærer lovene tit sprogligt præg af at være oversat fra dansk. Færøsk lovsprog lader endnu meget tilbage at ønske i stilistisk henseende. Hjemmestyreløven betyder også i praksis, at den danske administration fortsat frit kan benytte dansk sprog over for den færøske offentlighed, og endvidere har man ikke juridisk ret at kræve af en dansk, der er ansat inden for færøsk administration, at han eller hun lærer sig færøsk. Teoretisk kan endda en dansk person bosat på Færøerne indvælges i lagtinget og der benytte sig af dansk. Dette er dog endnu ikke sket. Men det danske riges repræsentant, rigsombudsmanden, har sæde på lagtinget uden stemmeret, men med taleret — og han taler dansk, når han tager ordet.

Kirken er endnu ikke overtaget til færøsk administration, men de kirkelige tekster som ritual, alterbog, bibel og salmebog er autoriseret til brug i kirken, så de facto er færøsk kirkesprog. Dette hindrer dog ikke danske præster at søge ansættelse i kirken på Færøerne, og det kræves heller ikke af dem, at de kan færøsk. For øjeblikket er der en dansk præst i en af de større byer, hvor han har virket en årrække, og mig bekendt har han endnu ikke talt færøsk i kirken.

Denne lemfældighed i lovgivningen må dog trods alt muligvis anses for en styrke. Den muliggør en rolig udvikling henimod større og større anvendelse af færøsk indenfor alle samfundets områder. Færøsk er fra den ene dag til den anden parat til at erstatte dansk, hvor dette trækker sig tilbage, som f.eks. da postvæsenet blev overtaget i 1975 og skoleadministrationen i fjor. En mere restriktiv lovgivning kunne måske føre til intolerance. Netop på grund af dette kunne man da ønske, at de offentligt ansatte danske viste en større konduite, og respekt for færøsk sprog og frivilligt gik over til anvendelse af færøsk såvel mundtligt som skriftligt. Det ville gøre et positivt indtryk. Men så vidt jeg ved, har ingen endnu fået henstilling derom fra officielt dansk hold. Dog er der lysende undtagelser, skønt få, og disse personer nyder stor anseelse af den grund.

Hvordan sproglovgivningen påvirker sprogudviklingen er det ikke let at sige noget om. Der foreligger ikke nogen undersøgelse om dette. Men det er indlysende, at den massive nærværelse af dansk inden for så mange af samfundets områder i

høj grad bibringer til fordanskning af færøsk såvel med hensyn til ordforråd som syntaks. Det er denne interferens, som det altid har været færøsk sprogrøgts fornemste opgave at begrænse. Hidtil er dette foregået efter den såkaldte fri konkurrences principper uden nogen lovgivning i ryggen. End ikke retskrivningen er fastsat ved nogen lov eller anordning, men bygger på hævdvunden sædvane. Dertil kan dog bemærkes, at retskrivningen indirekte har fået en slags lovmæssig anerkendelse, idet et nævn nedsat af lagtinget i begyndelsen af 1950'erne vedtog nogle ændringer i retskrivningen. Ændringerne, der naturligvis er formuleret på færøsk, blev kundgjort af skoledirektionen i 1954 med *dansk* ledsagende tekst! Skoledirektionens fødte formand var indtil for få år siden rigsombudsmanden som arvtager efter den danske amtmand. Nu er som nævnt skoleadministrationen overtaget af de færøske myndigheder.

Med disse få ord håber jeg at have givet jer, mine tilhørere, et lille indtryk af de vilkår, som lovgivningen har at byde det færøske sprog på Færøerne.